

Magdalena Adamczyk

Przestępstwa przeciwko zdrowiu i życiu w Polsce w latach 2000-2011

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 2, 77-88

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO ŻYCIU I ZDROWIU W POLSCE W LATACH 2000-2011

Wstęp

Nie wszystkie dewiacje ścigane są przez Kodeks Karny, tak więc nie wszystkie odstępstwa od norm kwalifikowane są jako przestępstwa czy występki. Zjawisko przestępczości przedstawili wybitni socjologowie: Emile Durkheim i Robert K. Merton. Durkheimowi zawdzięcza socjologia, także socjologia kryminalistyczna, pojęcie anomii. Anomia to sytuacja aktualnego braku norm postępowania. Z reguły bywa tak zwłaszcza w społeczeństwach ostatnich dziesięcioleci, a właściwie ostatnich kilku stuleci, że w związku z zawirowaniami historycznymi pewne normy tradycyjne przeżywają się, upadają, a w ich miejscu nie pojawiają się nowe normy. U podstaw spostrzeżenia Durkheima na temat anomii leży koncepcja, iż przeciętnemu człowiekowi potrzebne są do „poruszania się w życiu” wskazówki, normy, których należy przestrzegać. Przeciętny człowiek chciałby być mieć czyste sumienie, do tego jednak potrzebny jest kodeks norm, których można by wyuczyć się, a następnie przestrzegać. Brak takiego kodeksu prowadzi do niepewności i może spowodować skłonność ku zachowaniom dewiacyjnym co do innych norm ciągle obowiązujących, tych zwłaszcza, o których mowa jest w kodeksach karnych. O pół wieku późniejszy od Durkheima R. K. Merton zmodyfikował pojęcie anomii. W jego ujęciu anomia pojawia się wówczas, gdy obowiązujące normy „nie przystają” do rzeczywistości społecznej. Oto na przykład cenione są jednostki, które osiągnęły sukces materialny. Ów sukces to norma dla zyskania szacunku. Z drugiej strony inna norma głosi, że źródłami sukcesu materialnego są uporczywa praca, oszczędzanie, wyrzeczenia. Tymczasem okazuje się, że najczęściej ludzie pracujący i z trudem oszczędności wcale nie dochodzą do majątku, nie osiągają sukcesu materialnego. Bywa on natomiast udziałem ludzi nietrudniących się ciężką pracą, natomiast odznaczających się sprytem, popełniających przekręty wprowadzając ścigane przez Kodeks Karny, w praktyce jednak pozostających bezkarnymi.¹ Gdy w XIX wieku i pierwszej połowie XX wieku dominował pogląd o odmienności cech psychicznych osób wkraczających na drogę przestępczą, to w latach późniejszych i współcześnie o wiele bardziej rozpowszechnione są teorie interakcjonistyczne. Tu szczególnie ważną pozycję zajmuje Edwin H. Sutherland. To on wprowadził w połowie zeszłego stulecia pojęcie powiązań zróżnicowanych. Społeczeństwo jakiegoś kraju czy społeczność lokalna dzieli się na rozmaite odłamy, którym odpowiadają różne subkultury. Subkultura to zespół poglądów, w tym wartości i norm wyznawanych przez dane środowisko. W subkulturach niektórych środowisk mieszczą się przyzwolenia, nawet postulaty podejmowania działalności uznawanej ogólnie przez społeczeństwo za przestępczą. Krótko mówiąc, gdy ktoś urodził się w środowisku złodziejskim czy tylko ludzi żyjących na pograniczu prawa to jest wysoce prawdopodobne, że przyjmie normy owej subkultury, nieakceptowane w pozostałej części społeczeństwa, jako normy wyuczone. Jeszcze nowsze teorie,

¹ B. Hołyst, *Socjologia kryminalistyczna*, Wydawnictwo Prawnicze. Warszawa, 2007, s. 112-113

bo rozpowszechnianie zwłaszcza w ostatnim ćwierćwieczu, określa się jako teorie kontroli. Tu podstawową tezą jest przeświadczenie, że źródłem działań przestępczych jest górowanie motywacji przestępczej nad mechanizmami kontroli społecznej. Im silniej jednostka umotywowana jest ku działaniom przestępczym, im słabiej odczuwa oddziaływanie mechanizmów kontroli społecznej, tym bardziej skłonna jest do zachowań przestępczych. Travis Hirschi twierdzi, że jeśli u jednostki zabraknie owych wskazanych typów motywacji, to wówczas jednostka nie ma żadnych zahamowań przed podjęciem działalności przestępczej.

Omawiane teorie wskazują, w jaki sposób dochodzi do tego, że człowiek staje się przestępcą, a przynajmniej dewiantem. Również teoria piętnowania przynosi swoistą odpowiedź na pytanie o powody stania się przestępcą. Człowiek staje się przestępcą, jeśli inni ujrzą w nim przestępcę, jeśli zaliczą go do kategorii przestępców. Nie zalicza się jednak do kategorii przestępców ludzi bez powodu. Osoby należące do elit oceniane są znacznie łagodniej, również w odczuciu ogółu społeczeństwa niż osoby pozostające poza środowiskiem elitarnym. Pod koniec ubiegłego stulecia i współcześnie uważa się za ważne źródło kryminogenne wykluczenie społeczne, dokładniej zaś jego poczucie doznawane przez wiele członków społeczeństwa. Wykluczenie społeczne to sytuacja, kiedy jednostka bądź cała grupa nie może uczestniczyć w życiu gospodarczym, politycznym czy kulturalnym społeczeństwa. Dzieje się tak najczęściej ze względów ekonomicznych. Osoby ubogie wśród nich bezrobotni, nie mogą sobie pozwolić na zakup rozmaitych urządzeń rozpowszechnionych w gospodarstwach domowych, przez co nie mogą uczestniczyć w rozmaitych przedsięwzięciach kulturalnych. Również ze względu na ubóstwo, na trudności związane z miejscem zamieszkania, a także w związku z tradycjami rodzinnymi całe grupy ludzi poprzestają na najniższym poziomie wykształcenia, co także powoduje ich wykluczenie społeczne w wielu rozmaitych dziedzinach. Wykluczenie społeczne ma wiele wspólnego z anomią, brak motywacji do więzi ze społeczeństwem powoduje zanik hamulców motywacyjnych wobec przestępczości. Człowiek doznający poczucia wykluczenia społecznego uznaje zarazem za naturalny brak własnych zobowiązań wobec społeczeństwa, stąd zaś krok tylko do udzielenia sobie przyzwolenia na wejście na ścieżkę przestępczości. W ciągu ostatnich dziesięciu lat przed akcesją z Unią Europejską, co drugi Polak wyrażał przekonanie, że integracja z Unią wpłynie raczej korzystnie na polskie prawo i jego przestrzeganie. Przeciwnie zdanie było wypowiedziane kilkakrotnie rzadziej, (przez co jedenastą lub co siódmą osobę, w zależności od terminu badania), a mniej więcej, co piąty respondent uważał, że integracja nie będzie miała wpływu na stopień przestrzegania prawa. Tak, więc połowa mieszkańców Polski sądziła, że droga do Unii Europejskiej jest zarazem drogą ku lepszemu prawu i sprawniej funkcjonującym instytucjom kontroli prawnej.² Przestępczość podobnie jak inne zjawiska społeczne wymagają opisu statystycznego. Wiedza o rozmiarach, strukturze i trendach zmian zjawiska ułatwia jego wyjaśnianie, kontrolę oraz możliwości przeciwdziałania mu. Świadomość potrzeby tego rodzaju działań dostrzegana była już pod koniec XVIII wieku, a ich realizacja rozpoczęła się pod koniec XIX wieku. Statystyczny obraz zjawiska przestępczości zmieniał się wraz ze

² Materiały pokonferencyjne pod red. M. Zdanowicz „Konferencja zorganizowana przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej oraz Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 14 grudnia 2006, s. 17

zmieniającymi się paradygmatami kryminologicznymi. Różne koncepcje przestępstwa, przestępcy, stosowane metody i techniki ich interpretacji. Pomiar przestępczości nigdy nie był zabiegiem łatwym i zawsze wzbudzał wiele kontrowersji. Współcześnie przy jego przeprowadzaniu wykorzystuje się dane pochodzące z trzech źródeł: oficjalnych statystyk, badań typu self-report oraz badań wiktyimizacyjnych. Są to dane trudno porównywalne (ze względu na ich rodzaj, zakres i sposób uzyskiwania), lecz komplementarne, pozwalające na wielowymiarowy opis zjawiska. Najstarszym i nadal podstawowym źródłem danych liczbowych o przestępczości są statystyki kryminalne. Zmienił się jednak sposób ich traktowania. Obecnie statystyki kryminalne są oceniane z trzech perspektyw: realistycznej, instytucjonalnej i radykalnej. W perspektywie realistycznej przyjmuje się, iż dane statystyk kryminalnych mogą stanowić jedynie wskaźniki przestępczości ujawnionej, a nie jak wcześniej sądzono przestępczości rzeczywistej. Zawiera się uwagę na czynniki determinujące ich zawartość na potrzeby badania przestępczości nieujawnionej. Zakłada się, że między przestępczością ujawnioną i nieujawnioną jest stosunek zmienny tzn. przestępczość ujawniona nie jest odbiciem przestępczości rzeczywistej. Dane uzyskiwane z badań self-report i wiktyimizacyjnych mogą dopełniać dane statystyk kryminalnych. Ich równoczesna analiza pomaga w tworzeniu zarysu obrazu przestępczości rzeczywistej. W perspektywie instytucjonalnej danych statystyk kryminalnych nie traktuje się ani jako wskaźników przestępczości rzeczywistej, ani ujawnionej, a jedynie jako wskaźniki funkcjonowania instytucji kontroli społecznej. Przyjmuje się, że statystyki są konstruktem społecznym, wynikiem pewnych organizacyjnych i interakcyjnych procesów, konsekwencją działań podejmowanych przez pracowników organów kontroli społecznej. Interpretacji polega proces tworzenia kryminalnych statystyk, w trakcie, którego pewne czyny zostają uznane za przestępstwa, jako takie zarejestrowane, a pewne nie, jak również pewni ludzie uznani zostają za przestępców, a inni nie. W perspektywie radykalnej przyjmując, podobnie jak w perspektywie instytucjonalnej, że statystyki są społecznym konstruktem, kładzie się nacisk na ścisłe powiązanie funkcjonowania instytucji kontroli społecznej ze strukturą klasową-warstwową społeczeństwa oraz ściśle z nią związaną strukturą władzy. Interpretując proces tworzenia statystyk zwraca się uwagę na polityczne zdeterminowanie tak organizacji, jak i zasad funkcjonowania instytucji kontroli społecznej. Obecnie w analizach statystyk kryminalnych obserwuje się tendencję do wykorzystywania założeń dwóch lub trzech perspektyw równocześnie, mając świadomość ograniczeń, jakie stwarza każda z nich z osobna. Łącząc różne punkty widzenia, usiłuje się ową analizę uczynić pełniejszą, bardziej wnikliwą i wszechstronną. Niniejsze opracowanie sygnalizuje problemy, jakie pojawiają się przy próbie statystycznego opisu zjawiska przestępczość lat 90. w oparciu o dane statystyk policyjnych, jeśli interpretować je przez pryzmat też wszystkich trzech (w mniejszym lub większym zakresie) perspektyw. Punktem wyjścia jest założenie, iż statystyka policyjna, podobnie jak inne statystyki kryminalne, jest konstruktem społecznym. Jest produktem społecznych, politycznych i organizacyjnych procesów. Wyjaśnienie procesu tworzenia statystyki może pozwolić na jakościową ocenę zawartych w niej danych. Dane statystyki policyjnej może traktować zarówno jako wskaźniki funkcjonowania instytucji kontroli społecznej, jak i wskaźniki przestępczości ujawnionej, która jest rezultatem teźże kontroli. W społecznym procesie tworzenia statystyki ważne jest

zarówno zaistnienie pewnych zdarzeń czy zachowań, jak i społecznej reakcji na nie. O tym, iż zdarzenia zaistniały lub ktoś zachował się w określony sposób wnioskujemy z reakcji społecznych. Reakcja społeczna jest natomiast zawsze odpowiedzią na coś, w tym na pewne zdarzenia czy też czyjeś zachowanie. W każdym społeczeństwie jedne z nich uważa się za dopuszczalne i właściwe, inne nie. Granicę ich dopuszczalności wyznacza się poprzez tworzenie i stosowanie norm prawnych. Państwo, posiadając władzę polityczną, tworzy system prawny oraz struktury organizacyjne kontrolujące jego przestrzeganie. Funkcjonowanie sformalizowanej kontroli prawnej można analizować przez pryzmat decyzji podejmowanych przez ustawodawcę w procesie stanowienia prawa oraz decyzji podejmowanych przez instytucje specjalnie do tej kontroli powołane. W procesie tworzenia statystyk policyjnych zasadniczą rolę odgrywają decyzje policji podejmowane w procesie ścigania. Policja (jak również inne instytucje zajmujące się ściganiem) jest upoważniona przez władzę państwową do ujawnienia, kwalifikowania, rejestrowania i zaliczania zdarzeń uznanych za przestępstwa oraz ich sprawców jest upoważniona do zbierania, opracowywania i publikowania danych statystycznych związanych z przestępczością.³ Proces wykrywania sprawców przestępstw jest zróżnicowany w zależności od rodzajów przestępstw, okoliczności czy w momencie rejestrowania przestępstwa była znana osoba podejrzana czy też nie, jak również od województwa, w którym prowadzone było postępowanie przygotowawcze.⁴ Dla badań statystyczno-kryminalnych, których celem jest zgromadzenie informacji o rozmiarach przestępczości jakiegoś kraju, dane które znaleźć można w tzw. policyjnej statystyce kryminalnej, są szczególnie istotne. Statystyka ta, stanowiąca w podstawowej swej części zbiór wiadomości przestępstwach, o których popełnieniu powzięły wiadomość organy ścigania, informuje stosunkowo najszybciej i w sposób najbardziej pełny o tym, jaką liczbę przestępstw ujawniono w danym okresie czasu i na danym terenie oraz jakie to były przestępstwa. W porównaniu ze statystyką sądową, z której korzysta się zresztą na ogół częściej, ma ona tę zaletę, iż zawiera wiadomości o wszystkich ujawnionych przestępstwach bez względu na to, czy ustalono ich sprawców i czy zostali oni następnie skazani. Jest rzeczą oczywistą, że najlepiej nawet prowadzona statystyka policyjna nie może dostarczyć wyczerpujących danych o ogóle popełnionych przestępstwach. Można z całą pewnością twierdzić, że poważna ich większość nie dociera do statystyki policyjnej, co jest powszechnym zjawiskiem występującym we wszystkich krajach. Dzieje się tak przede wszystkim w przypadkach licznych przestępstw uznawanych przez samych poszkodowanych za takie, które nie zasługują na narażenie się na uciążliwości związane z zameldowaniem władzom o przestępstwie lub ściganiem. Podobnie dzieje się wówczas, gdy poszkodowani nie chcą ujawnić, że padli ofiarą przestępstwa lub gdy boją się zemsty sprawców lub osób im bliskich. O popełnieniu tych przestępstw organa ścigania powiadamiane są rzadziej, aniżeli wówczas, gdy dopuszczono się poważniejszych występków lub zbrodni, na których wykrywaniu koncentruje się też w przeważającej mierze aktywność tych organów. Można ogólnie powiedzieć, że ilość zarejestrowanych przestępstw uzależniona jest nie tylko od rzeczywistych

³ J. Błachut, *Archiwum kryminologii*, T XXV, 1999-2000", s. 123-124

⁴ *Ibidem*, s. 134

rozmiarów przestępczości, ale ponadto zarówno od stopnia organów ścigania, jak również od skłonności obywateli do powiadamiania tych organów o popełnieniu przestępstwa i chęci aktywnej współpracy z nimi przy wykrywaniu przestępstw. Dane statystyki policyjnej nie mogą być traktowane jako informujące bezpośrednio o rozmiarach istniejącej w kraju przestępczości, ale wykazywany przez nie wzrost lub spadek ilości rejestrowanych przestępstw nie może być jednoznacznie interpretowany jako rezultat rzeczywistego ruchu przestępczości. Terminu „statystyka policyjna” używa się do oznaczenia zbioru danych statystyczno-kryminalnych, którego podstawową część tworzą informacje o przestępstwach znanych organom ścigania.⁵ Jak wynika z danych statystycznych liczba przestępstw w okresie 1954-1958 wzrastała z roku na rok. W stosunku do lat przedwojennych, lata powojenne przyniosły znaczny spadek zarówno bezwzględnych liczb rejestrowanych przestępstw, jak i nasilenia przestępczości. Porównując dane z tych okresów zauważyć można, iż zarówno ilość zameldowanych przestępstw, jak i nasilenie przestępczości w latach 1935-1937 było większe niż w latach 1954-1958.⁶

W Polsce w latach 90. XX wieku uwidocznił się niepokój związany z odczuwaniem zagrożenia, które dotyczy problemu przestępczości. Wydaje się, że w okresie przemian społeczno-polityczno-kulturowych po 1989 roku, zaczęło dominować w społeczeństwie przekonanie o narastającej skali tego zjawiska. Z badań CBOS-u przeprowadzonych w 1997 roku, wynikało, że główne obawy i lęki, które występowały u badanych Polaków to lęk przed szeroko rozumianą przestępczością. Obawy takie potwierdzają dane policyjne, które wskazują na wyraźny wzrost przestępczości (w stosunku do lat poprzednich), a zwłaszcza do tzw. ciężkich przestępstw, związanych z zagrożeniem życia i zdrowia. Szczególnie niepokojący jest wzrost przestępczości, a zwłaszcza jej drastyczności wśród młodzieży. Według danych prezentowanych przez Komendę Główną Policji można zauważyć, że zwiększyła się liczba czynów karalnych nieletnich w niektórych kategoriach przestępstw kryminalnych. Analizując zjawisko wzrostu przestępczości wśród młodzieży w Polsce, należy podkreślić, że problematyka ta jest bardzo złożona i wieloaspektowa. Czynniki mogącymi przyczyniać się do wzrostu przestępczości u młodzieży to:

- proces zmian ustrojowych, związanych z okresem transformacji społeczno-polityczno-kulturowych
- wpływ dorosłych, a zwłaszcza rodziców na proces wychowawczy młodego pokolenia
- oddziaływanie mass mediów, których rola wydaje się szczególnie istotna w kształtowaniu się osobowości młodego człowieka
- istotny jest system prawno-sądowniczy
- kontrowersje związane z wprowadzonymi zmianami w systemie edukacyjnym.

W następnej kolejności trzeba zwrócić uwagę na rolę, jaką pełnią dorośli, a zwłaszcza rodzice w kształtowaniu się osobowości dziecka. Należy zauważyć, że zawsze istniały tzw. rodziny patologiczne, z których to często wywodzili się

⁵ Archiwum kryminologii, J. Jasiński, E. Syzduł, UW *Przestępczość w Polsce w latach 1954-1958 w świetle statystyki milicyjnej*, s. 7-8, Tom I

⁶ Ibidem, s. 18

młodociani przestępcy. Obecnie coraz częściej pojawia się nowy rodzaj młodocianych przestępców wywodzących się z tzw. dobrych rodzin. Bardzo często rodzice tacy, zaangażowani w tzw. robienie kariery zawodowej czy finansowej, zapewniają dziecku wysoki komfort materialny, jednakże zaniedbują rolę emocjonalnego kontaktu w wychowaniu dziecka. Nie jest również czymś rzadkim, iż młodzi z tzw. dobrych domów potrafią bez zahamowań wejść w rolę i „zagrać” osobę patologiczną np. prostytutkę czy gangstera, by po powrocie do domu wejść na powrót w rolę dobrego syna czy przykładnej córki. Potwierdzają to wyniki badań, które wskazują, iż „według wielu badań i obserwacji nie ma zasadniczych różnic między „biedną” i „bogata” młodzieżą zachowującą się agresywnie.⁷ Zatem można powiedzieć, że nie każdy przestępca to osoba z marginesu społecznego. Zjawiska przestępczości, które w danym społeczeństwie występują masowo i dotyczą znacznej części społeczeństwa, stają się problemem nie tylko społecznym, ale i ekonomicznym wywołując negatywne zachowania w postaci różnych znamion przestępczości. Przemoc dotyczy zarówno osoby bezrobotnej, jak i ludzi zamożnych. Problemy społeczne są często używane w życiu codziennym, nie jest jednak do końca w pełni określone i nie można go przypisać tylko jednemu konkretnemu zjawisku mającemu już charakter problemu społecznego. W życiu każdej zorganizowanej ludzkiej zbiorowości poczynając od rodziny czy grupy rówieśniczej, na złożonych, nowoczesnych społeczeństwach kończąc nieustannie pojawiają się trudności naruszające codzienną równowagę i harmonie stosunków między ludźmi. Część z nich ma charakter naturalny to choroby, kłęski żywiołowe, głód spowodowany nieurodzajem itp., inne natomiast są konsekwencjami rozmaitych zakłóceń organizacji życia zbiorowego. Te drugie uznajemy zwykle za problemy społeczne. Fala przestępczości, która przewinęła się w ciągu ostatnich lat Polsce, pomimo środków zaradczych podejmowanych przez powołane do tego instytucje, nadal rośnie.⁸

Rozmiary przestępczości dotyczącej uszczerbku na zdrowiu wśród dorosłych i nieletnich

Art. 156. §1. Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci:

- 1) pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia,
- 2) innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zeszpecenia lub zniekształcenia ciała, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 jest śmierć człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.[Dz. U. nr 88, poz.553].

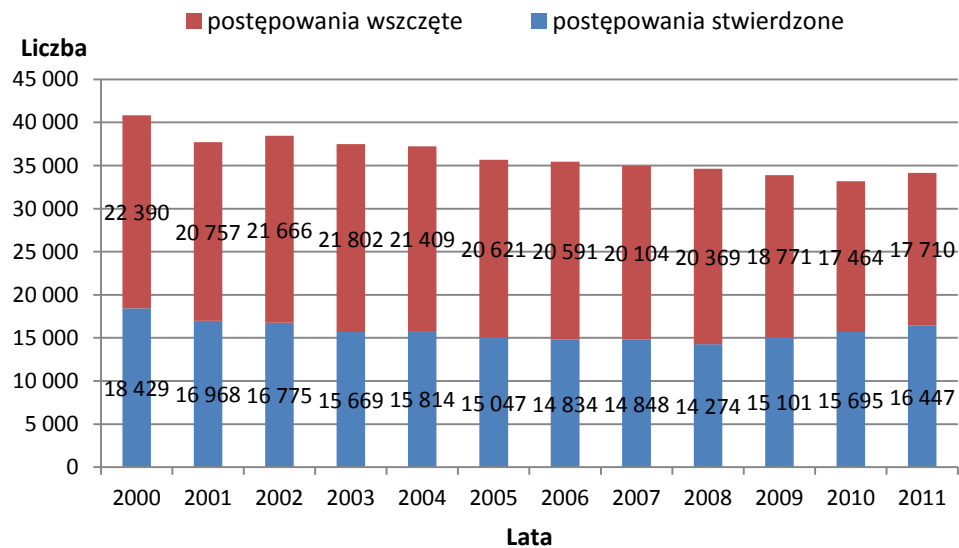
⁷ Pod. red. P. Piotrowskiego, *Przemoc i marginalizacja, Patologie społecznego dyskursu*, Wyd. Żak, s. 157-163

⁸ J. Szumski, *Lęk przed przestępczością oraz rygorizm społeczny w świetle wyników badań opinii publicznej w Polsce*, s. 243-244, (w:) E. Bieńkowska (red.), *Wiktymologia w Europie. Materiały pierwszej międzynarodowej konferencji na temat wiktymologii w Europie Wschodniej i Zachodniej*. (Konstancin k. Warszawy 17-22 marca 1991). Warszawa 1993

Z analizy zebranego materiału statystycznego, który został zilustrowany na wykresie 1 widać, że postępowania stwierdzone jak i wszczęte uszczerbku na zdrowiu miały tendencję skokową, lecz rok 2000 był rokiem o najwyższym poziomie dokonanych przestępstw w latach 2000-2011. Dynamika o podstawie stałej postępowań stwierdzonych dotyczących uszczerbku na zdrowiu w latach 2000-2008 malała osiągając poziom ok. 77%, kolejne lata to systematyczny wzrost o ok. 11% w roku 2011. Jednak policyjne statystyki nie wspominają o ciemnej liczbie przestępstw, którą można byłoby odnieść do postępowań wszczętych. Ponieważ występuje znacznie większa liczba postępowań wszczętych od stwierdzonych. Powstaje pytanie: Skąd taka liczba skoro z badań statystycznych wynika, że przestępczość w Polsce maleje.

Przestępstwa stwierdzone to takie przestępstwa, które zostały popełnione, a informacje o tych przestępstwach dotarły do organów ścigania poprzez zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa przez osobę poszkodowaną lub ze źródeł własnych organów ścigania.⁹ Wszczęte postępowanie przygotowawcze jest to postępowanie (dochodzenie lub śledztwo) wszczęte przez jednostkę organizacyjną Policji w związku ze zdarzeniem, co do którego zachodzi podejrzenie, że jest przestępstwem, albo wszczęte przez prokuraturę. Do postępowań wszczętych doliczane są również dochodzenia wszczęte faktycznie, a następnie zakończone wydaniem postanowienia o umorzeniu i wpisaniem sprawy do rejestru przestępstw [informacja z Komendy Głównej Policji].

Wykres nr 1: Przestępstwa uszczerbku na zdrowiu popełnione przez osoby dorosłe w Polsce w latach 2000-2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (04.11.2012)

⁹ M. Adamczyk, „Nauka i gospodarka” nr 2011/2, s. 68

Podejrzany w postępowaniu karnym (art. 71 § 1 KPK) jest osoba:

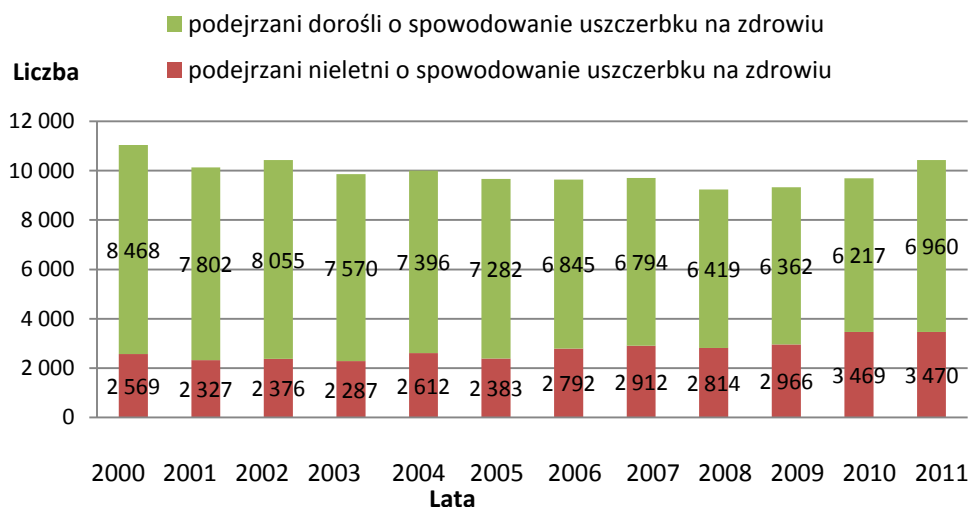
- 1) wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów (art. 313 § 1 KPK) albo
- 2) której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z rozpoczęciem przesłuchania w charakterze podejrzanego (zob. jednak art. 308 § 3 KPK).

Przepisy kodeksowe w procedurze karnej, jeżeli posługują się określeniem „oskarżony”, w znaczeniu ogólnym, stosuje się bezpośrednio także wobec *podejrzanego* (art. 71 § 3 KPK).

Uwaga: nie należy mylić *podejrzanego* z kodeksowym pojęciem **osoby podejrzaney** (art. 308 § 3 KPK), którą przesłuchano w toku czynności niecierpiących zwłoki (zwłaszcza przy groźbie zatarcia śladów i dowodów przestępstwa). W ciągu 5 dni od dnia przesłuchania w przypadkach, w których formą postępowania przygotowawczego musi być śledztwo, osobie takiej należy przedstawić postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo sprawę umorzyć.¹⁰

Na wykresie 2 został przedstawiony schemat osób podejrzanych o spowodowanie uszczerbku na zdrowiu. Udział nieletnich uszczerbku na zdrowiu w stosunku do podejrzanych osób dorosłych w latach 2000-2003 nie przekraczał 30%. Natomiast kolejne lata to znaczący wzrost udziału nieletnich osiągając ok. 50% w roku 2011. Analizując zebrany materiał statystyczny można stwierdzić, iż nastąpiła większa demoralizacja nieletnich. Zatem liczba podejrzanych dorosłych o uszczerbek na zdrowiu malała do roku 2010. W roku 2011 zanotowano o 743 podejrzanych przestępstw więcej.

Wykres nr 2: Podejrzani o spowodowanie uszczerbku na zdrowiu popełnione przez osoby dorosłe i nieletnie w Polsce w latach 2000-2011

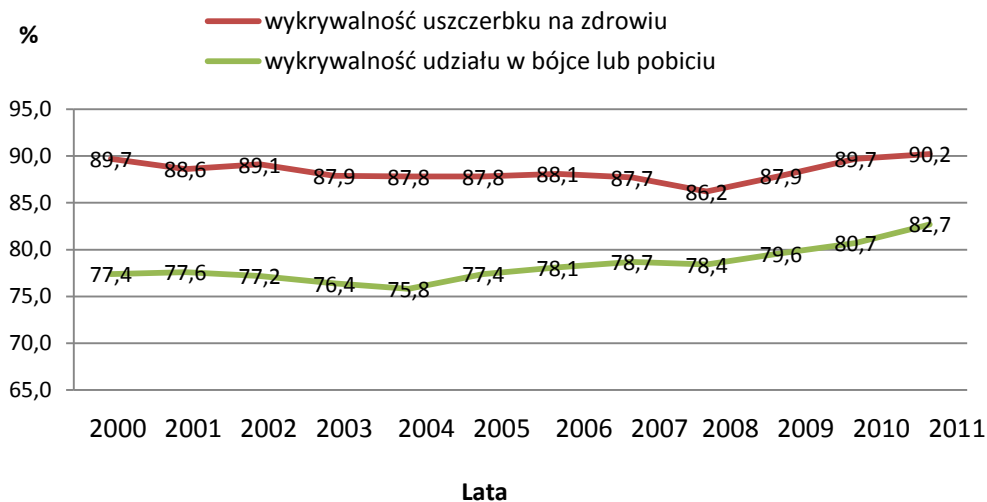
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (04.11.2012)

¹⁰ M. Adamczyk, „Nauka i gospodarka” nr 2011/2, s. 71

Wykrywalność przestępstw

Wykrywalność oznacza pewien stosunek liczby wykrytych przestępstw w danym roku przez liczbę przestępstw stwierdzonych w danym roku oraz powiększonej o przestępstwa stwierdzone w podjętych postępowaniach, a umorzonych w latach poprzednich z powodu nie wykrycia sprawcy¹¹. Analizując wykrywalność uszczerbku na zdrowiu można powiedzieć, że rok 2000 zapoczątkował wykrywalność na poziomie 89,7% po czym kolejny rok to spadek. W roku 2002 nastąpił wzrost na poziomie 89,1%. Lata 2003-2006 to lata stagnacji utrzymując się na poziomie ok. 88%. W roku 2007 nastąpiło znaczne obniżenie poziomu wykrywalności, po czym zaczęło rosnąć osiągając w roku 2011 aż 90,2%. Zatem wszystkie lata poddane badaniu nie były na takim wysokim poziomie jak w roku 2011. Zatem im mniejsza liczba przestępstw, tym większa jest jego wykrywalność. Nie należy mówić, że policja pracuje lepiej czy gorzej. Przestępczość zawsze była i będzie tylko nie zawsze ciemna liczba przestępstw będzie bardziej wykrywalna. Mając na uwadze wykrywalność udziału w bójce lub pobiciu widać jak w latach 2000-2004 był spadek, a kolejne lata 2005-2011 sukcesywnie wykrywalność rosła.

Wykres nr 3: Wykrywalność uszczerbku na zdrowiu w Polsce w latach 2000-2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (04.11.2012)

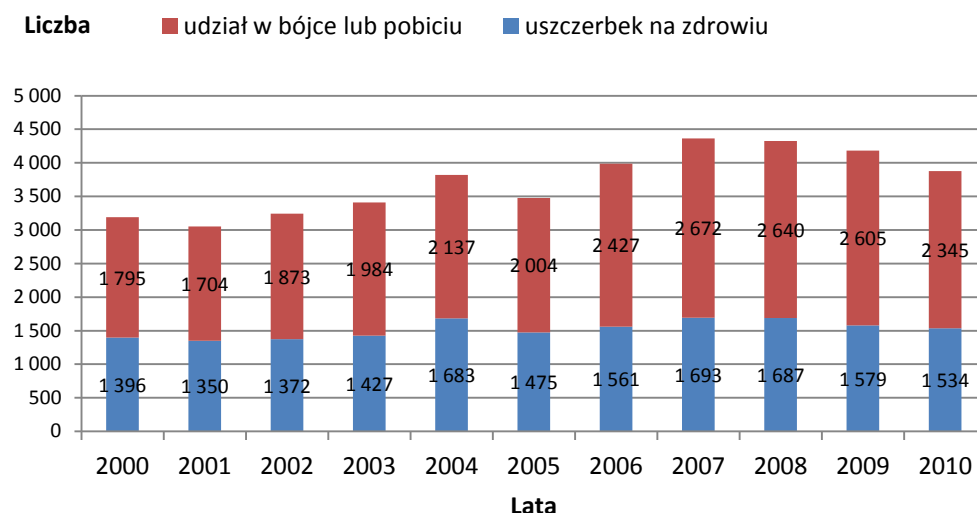
Przez **udział w bójce lub pobiciu** należy rozumieć udział w starciu przynajmniej 3 osób, z których każda jest jednocześnie napastnikiem i broniącym się (bójka) lub czynną napaść przynajmniej dwóch osób na inną osobę (pobicie). Najczęściej jest tak, że zdarzenie rozpoczyna się w formie napaści na drugą osobę, do którego to zdarzenia dołączają się inne osoby. Pobicie może przerodzić się w bójkę, a bójka w pobicie. Z uwagi na dynamikę zdarzenia bardzo często powstaje problem z zakwalifikowaniem udziału poszczególnych uczestników

¹¹ Ibidem, s. 69

zajęcia i ustaleniem ich roli. Jeżeli dochodzi do starcia dwóch osób „sam na sam” nie dochodzi do popełnienia przestępstwa z art. 158 Kk. Także, gdy po stronie sprawcy atakującego „sam na sam” przyłączyła się inna osoba, która wspomogła go w agresywnych działaniach, ale bez jego wiedzy i zgody, nie można uznać, że wziął on udział w bójce lub pobiciu.¹²

Patrząc na wykres 4 widać jak zdecydowanie większe stają się przestępstwa udziału w bójce lub pobiciu od uszczerbku na zdrowiu. Dynamika zjawisk jednopodstawowych sukcesywnie rosła w latach 2002-2008. Znacznie obniżyła się do poziomu ok. 30% w roku 2011. Czyn karalny jest to czyn popełniony przez nieletniego, zabroniony przez ustawę jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo wykroczenie określone w art. 51, 62, 69, 74, 76, 85, 87, 112, 119, 122, 124, 133 lub 143 Kodeksu wykroczeń.¹³

Wykres nr 4: Czyny karalne nieletnich w Polsce w latach 2000-2010 (rok 2011 brak danych)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Sprawiedliwości (04.11.2012)

Mając na uwadze udział w bójce lub pobiciu pośród podejrzanych dorosłych i nieletnich autorka dokonała zestawienia w tabeli 1 pokazując dynamikę. Tak więc, dynamika o podstawie stałej dotycząca postępowań wszczętych wykazuje tendencję wzrostową w latach 2000-2004 w stosunku do postępowań stwierdzonych. Natomiast lata 2004-2011 charakteryzują się spadkiem o najniższym poziomie ok. 68% w roku 2011. Inaczej została zilustrowana dynamika osób podejrzanych. Wśród dorosłych w latach 2000-2003 utrzymywała się tym samym poziomie, a następane lata 2004-2011 to kolejne spadki dynamiki o podstawie stałej. W roku 2011 zanotowano najniższą dynamikę w okresie

¹² <http://cywilne-karne.pl/menu/udzial-w-bojce-lub-pobiciu/115.html> (pobrano 07.11.2012 r.)

¹³ M. Adamczyk „Nauka i gospodarka” nr 1 (12) 2012 s. 6

dwunastu lat ok. 76%. Można przypuszczać, że przyczyną spadku przestępczości było ożywienie rynków pracy, emigracji zarobkowej. Nieco odmienną dynamiką prezentuje się zjawisko nieletnich. Pośród ludzi młodych skala takiego zjawiska ciągle rosła, jedynie lata 2000-2003 zaznaczyły spadek na poziomie 87% w roku 2003.

Tabela nr 1: Dynamika zmian udziału w bójce lub pobiciu popełnianych przez osoby dorosłe i nieletnie w Polsce w latach 2000-2011

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
udział w bójce lub pobiciu postępowań stwierdzonych	14 363	14 369	14 194	14 010	14 338	13 911	14 266	14 327	14 380	13 141	11 883	12 008
dynamika 2000=100	100,0	100,0	98,8	97,5	99,8	96,9	99,3	99,7	100,1	91,5	82,7	83,6
udział w bójce lub pobiciu postępowań wszczęte	15 546	15 325	15 489	15 623	15 681	14 595	14 729	13 997	13 795	12 559	11 011	10 703
dynamika 2000=100	100,0	98,6	99,6	100,5	100,9	93,9	94,7	90,0	88,7	80,8	70,8	68,8
podejrzani dorośli o udział w bójce lub pobiciu	17 343	18 084	18 066	17 196	17 177	17 200	16 918	16 802	16 286	15 534	13 296	13 134
dynamika 2000=100	100,0	104,3	104,2	99,2	99,0	99,2	97,5	96,9	93,9	89,6	76,7	75,7
podejrzani nieletni o udział w bójce lub pobiciu	4 309	4 285	4 109	3 750	4 904	4 963	6 074	6 768	6 757	6 329	6 085	5 464
dynamika 2000=100	100,0	99,4	95,4	87,0	113,8	115,2	141,0	157,1	156,8	146,9	141,2	126,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Sprawiedliwości, Komendy Głównej Policji – analiza badań (04.11.2012)

Wnioski

Analiza materiału empirycznego pozwala na sformułowanie następujących uogólnień:

1. Postępowania wszczęte w latach 2000-2011 cechowały się większą liczbą aniżeli przestępstwa stwierdzone. Różnica jaka powstała pomiędzy postępowaniami najprawdopodobniej wyniknęła z ciemnej liczby przestępstw. Postępowania wszczęte zaczęły znacznie ulegać zmniejszeniu od roku 2008 osiągając 17 710 przestępstw w roku 2011. Przestępstwa stwierdzone sukcesywnie malały w latach 2000-2006. Po czym kolejne lata 2007-2011 zarysowały tendencję wzrostową.
2. Nastąpiła również większa demoralizacja wśród nieletnich. Udział nieletnich podejrzanych o spowodowanie uszczerbku wyniósł ok. 50% w roku 2011.
3. Bardzo dobrze została uwidoczniła wykrywalność omawianych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. W latach 2000-2008 wykrywalność uszczerbku na zdrowiu wahała się na poziomie ok. 88%. Natomiast od roku 2009-2011 zaczęła zdecydowanie rosnąć osiągając ok. 91% w roku 2011. Nieco inaczej została przedstawiona wykrywalność udziału w bójce lub pobiciu. Lata 2000-2004 to tendencja spadkowa po czym znów zaczęła rosnąć osiągając ok. 83% w roku 2005.

4. Ponadto udział nieletnich uszczerbku na zdrowiu, jak i udziału w bójce lub pobiciu pokazał tendencję rosnącą od roku 2000, który to został objęty badaniem. Można powiedzieć, że udział nieletnich w uszczerbku na zdrowiu w stosunku do ogółem wyniósł ok. 34% w roku 2011, a udziału w bójce lub pobiciu ok. 30% w tym samym roku.
5. U osób podejrzanych nieletnich rośnie dynamika przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu ich skala zjawiska to ok. 60% w stosunku do osób dorosłych.

Streszczenie

W opracowaniu przedstawiono zagadnienia związane z przestępczością pospolitą. Zwrócono uwagę na wykrywalność i postępowania zarówno stwierdzone, jak i wszczęte. Poza tym wskazano na kluczową rolę, jaką pełnią nieletni przestępcy.

Summary

In the paper the issues of the common crime were presented. The attention was paid to the detection and both established and initiated procedure. Moreover, the key role which juvenile offenders play was indicated.

Bibliografia

1. Adamczyk M., „Nauka i gospodarka” nr 1 (12) 2012
2. Adamczyk M., „Nauka i gospodarka” nr 2011/2
3. Błachut J., *Archiwum kryminologii*, T XXV, 1999-2000
4. Hołyst B., *Socjologia kryminalistyczna*, Wydawnictwo Prawnicze. Warszawa 2007
5. Szumski J., *Lęk przed przestępczością oraz rygorizm społeczny w świetle wyników badań opinii publicznej w Polsce*, (w:) E. Bieńkowska (red.), *Wiktymologia w Europie. Materiały pierwszej międzynarodowej konferencji na temat wiktymologii w Europie Wschodniej i Zachodniej*. (Konstancin k. Warszawy 17-22 marca 1991). Warszawa 1993
6. Pod. red. P. Piotrowskiego, *Przemoc i marginalizacja, Patologie społecznego dyskursu*, Wyd. Żak
7. Materiały pokonferencyjne pod red. M. Zdanowicz „Konferencja zorganizowana przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej oraz Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 14 grudnia 2006
8. *Archiwum kryminologii*, J. Jasiński, E. Syzduł, UW „Przestępczość w Polsce w latach 1954-1958 w świetle statystyki milicyjnej. Tom I
9. <http://cywilne-karne.pl/menu/udzial-w-bojce-lub-pobiciu/115.html> (pobrano 07.11.2012 r.)